

Ker je še malo živih, ki so spodaj popisane dogodke sami doživeli, oziroma imeli vpogled v nadrobnosti teh dogodkov, dajem o njih nekoliko obširnejše podatke.

Ob zlomu Avstrije novembra 1918 sem bil v avstrijski vojski kot rezervni poročnik v okolici Moravske Ostrave in sem se takoj napolnil v Slovenijo, da bi se javil v enote generala Maistra. V Maribor sem prispel v prvi polovici novembra 1918 in se oglasil pri tedaj na hitro organiziranem mariborskem pešpolku, čigar poveljnik je bil polkovnik Škabar. Kot mitraljezec sem dobil oddelek strojnic, s katerimi sem povečini opravljal službo na koroškem kolodvoru v Mariboru z namenom, da vzdržujem red in preprečim morebitne spopade z vojaki bivše Avstrije, ki so se vračali domov z raznih front.

23. novembra sem sodeloval pri razorožitvi nemške »zelene garde«. To je bila vojaška organizacija Nemcev v Mariboru, ki je bila ustanovljena takoj po zlomu Avstrije, da bi preprečila nered, ropanja in nasilja vračajoče se vojske. Bila je ustanovljena z vednostjo in v sporazumu z generalom Maistrom in je opravljala isto službo kakor mi. Sčasoma ji je začel rasti greben, prišlo je večkrat do spopadov z našimi enotami. Zato je general Maister sklenil razorožiti in razpustiti to gardo, ker dve tako različni vojaški organizaciji nista mogli obstajati dlje časa druga ob drugi. Razorožitev se je opravila točno po vnaprej pripravljenem načrtu; jaz sem imel nalogo obvladati nemško stražo na koroškem kolodvoru, kar se mi je posrečilo brez izgub.

Ker se je vračanje avstrijske vojske končalo in je služba na koroškem kolodvoru postala nepotrebna, sem bil 20. decembra 1918 premeščen v Špilje, prav tako kot vodnik mitralješkega voda. V Špilju je bilo poveljstvo bataljona mariborskega pešpolka, ki mu je poveljeval major Vaupotič.

Malo pred tem je dal general Maister v sporazumu s štajersko deželno vlado zasesti vse kolodvore železnice od Špilja do Radgone, da se je lahko nemoteno odvijal promet po železnici z Ljutomerom in zato sem bil dne 29. decembra 1918 premeščen v Radgono k stotnji nadporočnika Bena Zeilhoferja. Tu sem opravljal službo postajnega častnika, tje bil sem njegov adjutant in sem opravljal vse administrativne posle garnizije in imel tudi potrebne stike s civilnimi oblastmi, ki so bile nemške. Nemcem so bile te posadke trn v peti, vendar si niso mogli pomagati, ker se njihovi vojaki niso več hoteli boriti. Zaradi tega so nabirali prostovoljce, ki so jih pridobivali z razpihovanjem političnih strasti in raznašanjem vesti o namišljenih krivicah in nasiljih, ki da jih trpi prebivalstvo od teh posadk. Te prostovoljce je organiziral bivši avstrijski oficir Johann Mickl, menda pozneje nemški general. Orožje so dobili iz vojaških skladišč v Feldbachu in Fürstenfeldu. Ko so se čutili dovolj močne, so udarili na vsej črti od Špilja do Radgone. V premoči so zajeli straže na vseh železniških postajah vse do Radgone in napadli tudi radgonsko posadko v noči od 3. na 4. februar 1919.

V Radgoni je bila 6. stotnja mariborskega pešpolka pod poveljstvom nadporočnika Zeilhoferja in en vod mitraljezov, skupaj kakih 250 mož. Sama Radgona je tedaj kazala podobo starega srednjeveškega mesta, ki ga je na južni strani varovala Mura, na severni strani rokav Mure, »stara Mura«, na zahodni strani dobro ohranjeno mestno obzidje, ki je bilo popolnoma sklenjeno, na vzhodni strani prav tako obzidje, ki pa je imelo precejšen presledek zaradi ceste; ta je vodila z glavnega trga mimo vojašnic proti vzhodu. Glavnina posadke je bila v vojašnici, torej zunaj obzidja. Prav tako je bila zunaj obzidja močna straža na radgonskem kolodvoru. Na mostu čez staro Muro je bila tudi stalna straža in še ena straža na postajnem poveljstvu v pritličju poslopja v vzhodnem delu glavnega trga nasproti pošte. Mimo je vodila pot proti vojašnicam. Moja pisarna je bila v prvem nadstropju tega poslopja, v katerem je danes mladinsko zavetišče. Poleg tega smo imeli še obhodne straže, ki so ponoči pregledovale tistih nekaj prehodov, ki so bili v obzidju.

Napad smo slutili in pričakovali, zato je bila posadka v stalni pripravljenosti že 14 dni, kar je zelo izčrpalo moštvo. Dne 4. februarja 1919 ob treh zjutraj se je začel napad. Najprej so napadli in zajeli stražo na kolodvoru. Ko sem telefonično kontroliral straže, se je že oglasil glas: »Hier deutsches Kommando.« Nekaj trenutkov zatem zaslišim detonacijo v pritličju postajnega poslopja in kratko regljanje strojnice. Mislim sem, da se je zgodila kakšna nesreča, ker si nisem mogel misliti, da bi mogli biti Nemci že v mestu. Vzel sem karabinko in stekel po stopnicah v pritličje. Tam sem videl, da se iz stražnice vali dim, pri glavnem vhodu pa leži prevrnjena strojnica in poleg nje strelec, deseter Kmetec. Obenem so tekli proti meni trije napadalci; eden izmed njih me je prijel z eno roko za vrat, v drugi je vihtel ročno granato in kričal: »Hinaus, ihr Hunde!« Začela sva se ruvati in skušal sem sprožiti karabin-

ko, ki pa je zatajila. Medtem se je dvignil ranjeni Kmetec in trikrat ustrelil s pištolo proti napadalcu, nato so on in druga dva pobegnili. Zanimivo je, da je Kmetec s tremi strelji napadalca le oplazil in da sta potem oba ležala v isti sobi v radgonski bolnišnici. Napadalci so prišli v sredino mesta, ker jim je neki meščan odprl vratca v obzidju, ki so bila v njegovem dvorišču; po stranski ulici so dosegli stražnico in vrgli ročno granato skozi okno, tako da smo imeli precej ranjenih in dva mrtva.

Nato sem strojnico spet postavil na noge in začel dajati rafale, brž ko sem videl najmanjši premik, tako da je z glavnega trga izginilo vse. Ostala sta mi le dva neranjena vojaka, ki sta ranjence premestila v prvo nadstropje in jih za silo obvezala, nato pa sem jima ukazal stražiti pri oknih v prvem nadstropju, da se ne bi zopet kdo prikradel po stranski ulici. V tem času so Nemci napadli tudi stražo na mostu čez staro Muro, ki pa je zdržala, in vojašnico, ki so jo obstreljevali s strojnimi puškami. Ker so bili zidovi na napadeni strani razmeroma tanki, je več krogel prebilo zid in ena izmed njih je nevarno ranila poveljnika posadke nadporočnika Zeilhoferja.

Sprva sem imel le dva za boj sposobna vojaka, kakor sem že omenil. Do jutra pa se je zateklo na postajno poveljstvo k meni še nekaj fantov, ki so se rešili ob napadu na stražo, tako da sem lahko poslal po bližnjega zdravnika, da je strokovno obvezal ranjence. Ko se je zdanilo, sem se napotil v vojašnico k nadporočniku Zeilhoferju, da mu poročam in da mi da navodila. Ker ni mogel več voditi poslov, sem vodstvo prevzel jaz. Ko sem se vrnil na postajno poveljstvo, sem si bil na jasnem: straža na kolodvoru je bila izgubljena, v vojašnici so se držali in kazalo je, da je streljanje Nemcev popustilo, a znotraj obzidja so bili le na mostu, ki pelje z Radgone v Gornjo Radgono, in v blizu mosta stoječi mestni hranilnici. Telefonske zveze v mestu so bile povečini pretrgane, nedotaknjena je bila le brzojavna zveza proti Radencem, ki pa je bila uporabna šele po 8. uri zjutraj, ko je pričela služba na tej pošti. Takoj, ko je bila ta pošta odprta, sem poslal brzojavko obmejnemu poveljstvu v Maribor, s katero sem sporočil dogodek in prosil pomoči. Okoli pol dneva sem dobil odgovor, da je pomoč na poti. Medtem sem z vojaki očistil bližnje ulice in odredil napad na mestno hranilnico. Z glavnega trga sem dal obstreljevati železna vrata hranilnice s strojnico, ki je popolnoma izbila ključavnico, tako da so se vrata sama odprla. Nemci so pobegnili iz poslopja in prav tako zapustili tudi most proti Gornji Radgoni. Pri tem so sodelovali prostovoljci iz Gornje Radgone, ki jih je organiziral J. Do-

minkuš. Oni so z obstreljevanjem železniškega mostu pregnali nemške straže od tam. Na ta način je bilo mesto znotraj obzidja v glavnem v naših rokah, zunaj obzidja je zaseden ostal le še kolodvor, del proti Poterni in električna centrala. Ker je bila v opekarni v Gornji Radgoni pomožna električna centrala, sem dal nalog, da so jo spravili v tek, in tako smo imeli zvečer spet luč. Z Dominkušem sem se sporazumel, da je organiziral kurirsko pošto na ta način, da se je nekaj Gornjeradgončanov odpeljalo na saneh k Lenartu v Slovenskih goricah, od koder so moje poročilo oddajali telefonično generalu Maistru v Maribor.

Kljub temu smo s skrbjo pričakovali noči, ker pomoči ni bilo od nikoder. Stotnijo, ki nam jo je poslala na pomoč posadka v Cmurku, so Nemci v celoti zajeli pri Purkli. Zato je zavladalo velikansko veselje, ko so se proti večeru nenadoma pojavili prostovoljci, ki so se pripeljali iz Ljutomera na saneh, ker železnica ni mogla voziti zaradi pomanjkanja lokomotive. Organizirala sta jih Viktor Kukovec in Lojze Hercog, poznejši kapelnik. Bilo jih je kakih 50—100. Vojaško ta pomoč ni pomenila dosti, pač pa je dvignila pogum našim ljudem in vsi skupaj so vriskali in peli od veselja, da se je razlegalo do nemških straž, tako da so mislili, da smo dobili obilno pomoč. Zato to noč ni bilo nobenega napada. Naslednji dan je prišel v Radgono kapetan Sagadin, ki je po nalogu obmejnega poveljstva prevzel od mene poveljstvo nad posadko. Kljub temu je še vedno vse slonelo na mojih ramah, ker sem edino jaz vedel za vse. Nadporočnika Zeilhoferja pa so prejšnji večer odpeljali v Radence na zdravljenje. Glede na zaupne direktive obmejnega poveljstva za primer napada na našo posadko sem dal izvajati sankcije; prepovedal sem izhod za tri dni in dal vzeti iz mestne hranilnice kontribucijo v višini 200.000 kron, ki sem jo poslal v Maribor obmejnemu poveljstvu.

Na pomoč je prišla »Dobrovoljačka sokolska legija za Medjimurje«, ki je bila sestavljena iz medjimurskih Hrvatov in prekmurskih Slovencev. Najprej so začeli s topom obstreljevati kolodvor in njegovo okolico, pričemer je nastalo precej škode. Nato so naši odredi napadli straže, ki so bile tam razporejene, kakor tudi posadke in straže ob cestah zunaj mesta, tako da smo dobili nazaj vse postojanke, ki smo jih imeli prej. Svojega opazovalca smo imeli v stolpu mestne hiše, ki mi je stalno poročal o stanju, da sem potem lahko dajal potrebne dispozicije. Da doženem, kdo je bil organizator napada in kako je prišlo do njega, sem sestavil zapisnik z vsemi ranjenimi Nemci, ki so bili v radgonski bolnišnici.

Ko so Nemci videli, da jim napad ni uspel, je intervenirala deželna vlada v Gradcu, ki prej uradno ni vedela nič o pripravah in napadu. V Radgono je prišla mešana komisija, da preišče dogodke in jih uredi. Komisiji je predsedoval neki višji francoski častnik, član francoske misije v Gradcu, poleg njega je bil njegov adjutant, štajerski deželni glavar dr. Rintelen z nekaterimi člani štajerske deželne vlade, radgonski okrajni glavar grof Stürkh in vsi župani krajev, kjer so bile naše posadke, nekaj avstrijskih oficirjev, nadalje general Maister z nekaterimi častniki obmejnega poveljstva. Bil sem poklican tudi jaz. Najbolj so se repenčili župani podeželskih občin, ki so navajali razne naše nasilnosti. Resnici na ljubo moram povedati, da jih je grof Stürkh večkrat zavrnil in stvari objektivno prikazal, tako da niti nemški člani niso njihovih izvajanj vzeli resno. Večji vtis so napravila izvajanja dr. Rintelena, ki je pojasnil, da je z generalom Maistrom sklenil dogovor, da sme vojaško zasesti le kolodvore na progi Špilje—Radgona zaradi varnosti prometa z Ljutomerom. Ko so prišli na vrsto moji zapisniki z ranjenimi Nemci, so nemški predstavniki podarjali, da je ljudstvo seglo po samopomoči. K temu je pripomnil neki oficir obmejnega poveljstva: »Gospod komandant! Kot vojak ste mogli opaziti iz zapisnikov in drugih razgovorov, da so vsi napadalci imeli popolnoma novo orožje in opremo in da tega niso mogli dobiti od ljudstva, temveč le iz kakega vojaškega skladišča.« K temu se je Francoz po-

menljivo nasmehnil. Komisija je svoje delo opravila tako, da je bilo takoj razglašeno premirje, da so bili obojestransko izpuščeni ujetniki in ukinjene vse represalije. Nato je bila čez kakih 8 dni sklenjena nekaka mirovna pogodba. Naše posadke od Špilja do Radgone se niso smele več postaviti, razglasila se je amnestija za vse napadalce ali drugače sodelujoče, kontribucijo smo morali vrniti, posadka v Radgoni se je morala izmenjati in skriti. To se je zgodilo 19. februarja 1919, ko je prišla v Radgono stotnija 3. bataljona mariborskega pešpolka, ki je zamenjala Zeilhoferjevo stotnijo in hrvaške stotnije. Poveljnik je bil kapetan Plaskan. Zeilhoferjeva stotnija je bila premeščena v Jurovski dol in na Plač. Jaz sem sledil stotnji šele 23. marca 1919, ker sem bil potreben v Radgoni, da seznanim novega poveljnika z vsem, kar je bilo važno.

Na Plaču sem bil poveljnik dveh vodov, ki sta stražila mejo od Plača proti zahodu. Ker so me naperi pri napadu na Radgono popolnoma izčrpali, sem prosil za dopust. Dne 10. maja 1919 sem bil premeščen k mariborskemu pešpolku in 15. maja 1919 sem dobil odpustnico.

Radgono je jugoslovanska posadka v smislu določil mirovne pogodbe morala zapustiti avgusta 1919, vendar smo s tem, da smo vzdržali nemški napad, ohranili Jugoslaviji najmanj apaško kotlino in najbrž tudi preprečili plebiscit, ki so ga nameravali odrediti za ozemlje med Muro in Dravo.

